

УДК 796.011.3:37

Грибан Г. П., Краснов В. П., Осипенко В. С., Айунц В. І.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

В статті розкрито, що розвиток системи фізичного виховання студентів в Україні відбувається за принципово нових, відмінних від раніше існуючих соціально-економічних, політико-правових, організаційних, науково-методичних умов. Доведено, що орієнтація на інноваційні технології фізичного виховання студентів призводить до суттєвих змін його змістової і процесуальної складових, детермінує модернізацію традиційної системи фізичного виховання, розробку і модернізацію нового методичного забезпечення. Одним із основних елементів функціонування системи фізичного виховання є програмно-нормативне і методичне забезпечення.

Ключові слова: фізичне виховання, система фізичного виховання, методичне забезпечення, навчальний процес, студент, вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток системи фізичного виховання в Україні відбувається за принципово нових, відмінних від раніше існуючих соціально-економічних, політико-правових, організаційних, науково-методичних умов. Суспільно-історичний та економічний розвиток України спрямований нині на зміну у потрібному напрямі фізичних, морально-вольових, духовних можливостей людини і системи організаційних заходів, що визначають та регламентують розвиток фізичного виховання в суспільстві та системі освіти. Розвиток системи фізичного виховання у ВНЗ визначається потребами суспільства та окремих його членів і обумовлюється рівнем розвитку матеріального виробництва, соціальними уявленнями про мету, завдання, засоби, зміст і методи. Тому ефективність системи фізичного виховання студентів на сучасному етапі розвитку освіти в Україні визначається адекватним вибором мети і завдань, організаційних форм, методів і засобів навчання, оздоровлення та виховання у їх раціональному поєднанні. Орієнтація на інноваційні технології фізичного виховання студентів призводить до суттєвих змін його змістової і процесуальної складових, детермінує модернізацію традиційної системи фізичного виховання, розробку і модернізацію нового методичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система фізичного виховання – це історично обумовлений тип соціальної практики фізичного виховання, який ґрунтується на ідеологічних, програмно-нормативних, науково-методичних та організаційних засадах, що забезпечують фізичне виховання різних верств населення [5, 6, 9, 10 та ін.]. Одним із основних елементів функціонування системи фізичного виховання є програмно-нормативне забезпечення [1, 3, 4, 8, 9, 10 та ін.]. Нині в Україні немає єдиної державної програми з фізичного виховання студентів ВНЗ, яка мала б визначити стандарт фізичного виховання, відповідний мінімальний рівень обов'язкової фізкультурної освіти, фізичний стан для студентів та пріоритети цієї навчальної дисципліни в університетах України.

Тому дослідження А. В. Домашенка [6] і сьогодні є актуальними щодо фізичного виховання у ВНЗ України, яким притаманні: 1) відсутність конкретного соціального замовлення виробництва і працедавців на фізичну готовність випускників і, як наслідок, нерозуміння з боку керівництва ВНЗ і студентів доцільності фізичного виховання, неефективність керування цим процесом; 2) недостатня гуманістична і професійна спрямованість процесу фізичного виховання; 3) неефективна теоретична і методична підготовка студентів з питань особистої фізичної культури; 4) обмеження арсеналу практико-діяльнісних компонентів, що забезпечують сукупність виконання функцій фізичної культури; 5) низька дієвість дидактичного наповнення практичних розділів програми з фізичного виховання; 6) неадекватність форм організації процесу фізичного виховання до сучасного менталітету і мотиваційної зрілості студентів; 7) відсутність належних дієвих умов для його ефективного функціонування (достатнього кадрового, науково-методичного, медичного, матеріально-технічного, фінансового забезпечення); 8) недостатня мотивація студентів до власної фізкультурної освіти та її вдосконалення; 9) відсутність науково обґрунтованої моделі подальшого розвитку системи в найближчому і віддаленому майбутньому в країні.

В умовах сучасного суспільства функції фізичного виховання студентів значно змінюються. Це викликано тим, що сьогодні істотно змінюються мотиви професійної діяльності в суспільстві. Часто функції фізичного виховання направлені на надання послуг, які мають на меті проведення повноцінного дозвілля, забезпечення здорового способу життя, тобто вони набувають іншого соціального виміру [4, с. 12].

Наразі система фізичного виховання в Україні перебуває у глибокому кризовому стані і не зможе задовольнити потреби фізичного розвитку і фізичної підготовленості студентської молоді [3, 4]. Закриття кафедр фізичного виховання, скорочення кількості викладачів і годин для обов'язкових занять,

збільшення кількості хворих студентів [2, 3, 4], закриття спортивних клубів, скорочення змагань і коштів на придбання інвентарю та спортивної форми суттєво погіршило ситуацію. Аналіз стану спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи у багатьох ВНЗ свідчить про її повний занепад. Скорочення ставки голів спортивних клубів, тренерів-викладачів з видів спорту, припинення фінансування завдало невинного удару по рівню здоров'я студентів та якості навчально-виховної і спортивної роботи у ВНЗ України [4, 5].

Звичайно, можна виділити як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники розвитку існуючої системи фізичного виховання. На шляху розбудови України як незалежної держави виникло багато труднощів, які негативно вплинули на всі сторони життя – соціальні, економічні, духовні і культурні, а нині ще й російська агресія на Сході України. Тому, враховуючи внутрішні і зовнішні чинники, система фізичного виховання переживає період пошуку стратегічних рішень свого нового розвитку. За висловленнями М. В. Дутчака [7] ефективна система фізичного виховання повинна відповідати таким вимогам: а) забезпечувати цілеспрямовану рухову активність усіх верств населення і на цій основі сприяти зростанню фізичної підготовленості, зміцненню здоров'я та профілактиці захворювань; б) гарантувати доступність і якість рухових оздоровчих послуг; в) здійснювати формування необхідних кадрових, фінансових і матеріально-технічних ресурсів, їх раціональне використання.

Мета роботи полягає у розкритті особливостей розвитку системи фізичного виховання студентів ВНЗ в Україні та створенні методичного забезпечення для її ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальний процес з фізичного виховання студентів університетів становить собою складну систему, яка має багато компонентів. Поняття системи охоплює різні сторони цілісного навчального процесу: його будову (структуру), зміст, способи функціонування, засоби впливу, форми розвитку тощо. Методична система фізичного виховання студентів ієрархічно входить до єдиної системи вищої педагогічної освіти і є цілісним утворенням, яке дозволяє формувати у студентів: спеціальні знання, життєво важливі рухові вміння і навички; гармонійний розвиток форм і функцій організму, спрямований на всебічне вдосконалення фізичних обдарувань; добре здоров'я; забезпечувати творче довголіття; виховувати волюві, духовні й естетичні риси особистості тощо [4]. Ці теоретичні положення є науково-методологічною основою методичної системи фізичного виховання, що має для їх вирішення свої тісно взаємозв'язані загальні принципи: принцип зв'язку фізичного виховання з професійною діяльністю (принцип прикладності); принцип всебічного гармонійного розвитку особистості; принцип оздоровчої спрямованості фізичного виховання; принцип раціонального проведення дозвілля і залучення до цього інших.

Мета дисципліни "Фізичне виховання" у ВНЗ полягає у послідовному формуванні фізичної культури особистості фахівця. Узагальнення досвіду дало можливість виявити ряд суперечливих питань, що потребують вирішення: між новими вимогами до фізичної підготовленості і стану здоров'я студентів та сучасним станом їх мотиваційно-ціннісного ставлення до здорового способу життя і виконання своїх професійних обов'язків; між обсягом теоретичних знань, практичних умінь та рівнем фізичної підготовленості і постійним скороченням кількості аудиторних годин на вивчення навчальної дисципліни "Фізичне виховання"; між потребою застосування інноваційних фізкультурно-оздоровчих технологій навчання у поєднанні з традиційними та відсутністю методики навчання і матеріально-технічного забезпечення навчального процесу тощо.

Активізація навчального процесу з фізичного виховання студентів потребує створення сучасного методичного забезпечення, здатного розкрити закономірності навчальної діяльності, передбачити аналіз стану фізичного виховання у кожному конкретному ВНЗ, надати методи, засоби і форми викладання, які мають співвідноситися з рівнем фізичного і психічного розвитку студентів, а також з різними рівнями сформованості індивідуальних рухових якостей, матеріально-технічним оснащенням занять для забезпечення виконання поставлених завдань.

Тому створення методичних засад для ефективного функціонування системи фізичного виховання студентів ВНЗ вимагає застосування системного і комплексного підходів до навчального процесу де необхідно: визначити складові і їх зміст, обґрунтувати необхідність функціонування кожного компонента, виявити системоутворюючі зв'язки, досягти відповідності між компонентами та розкрити шляхи його ефективного функціонування.

Під час проектування і створення методичної системи фізичного виховання студентів необхідно враховувати, що: 1) об'єктом дослідження є система фізичного виховання студентів, а методична система не одне і те ж саме, тобто в цьому об'єкті можна виділити кілька систем залежно від мети дослідження; 2) в ході виділення методичної системи необхідно чітко встановити: компоненти системи, компоненти її середовища (оточення), істотні (системоутворюючі) зв'язки між компонентами системи, зв'язки з середовищем (оточенням); 3) під час розгляду методичної системи кожний компонент (підсистема) може трактуватися як самостійна система. При цьому слід усвідомлювати і точно дотримуватися вибраного рівня відмінності між ними; 4) якісне функціонування методичної системи залежить від якості її структурних компонентів, характеру їх взаємозв'язків та зв'язків між даною системою і середовищем; 6) упровадження методичної системи фізичного виховання у ВНЗ не повинно викликати руйнівних змін у навчальному процесі, а, навпаки – покликане зберегти національні досягнення та історичні традиції фізичного виховання студентської молоді.

Організація навчального процесу вимагає від кожного викладача ВНЗ підготовки фахівців не тільки з високим науково-методичним рівнем, професійними знаннями і вміннями, добрим станом

здоров'я, високою працездатністю, а й з наявністю фізкультурно-оздоровчих і спортивних компетентностей, які набуваються лише при використанні у навчальному процесі сучасної методичної системи фізичного виховання.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Удосконалення системи фізичного виховання студентської молоді повинно відбуватися в напрямку розвитку програмного, науково-методичного, нормативного і правового забезпечення, приведення освітніх стандартів і нормативів у відповідність до нових вимог і можливостей розвитку суспільства. Повинні бути істотно переглянуті й обґрунтовані критерії і нормативи оцінки з фізичного виховання студентів. Система оцінювання студентів у фізичному вихованні має бути доповнена з урахуванням теоретичного і методичного аспектів. Подальші дослідження будуть спрямовані на збереження фізичного виховання як навчальної дисципліни у ВНЗ України.

Використані джерела

1. Булатова М. М. Программы по физическому воспитанию в системе среднего образования и пути их совершенствования / М. М. Булатова, А. Т. Литвин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту: зб. наук. пр. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ). – № 19, 2003. – С. 57–70.
2. Грибан Г. П. Життєдіяльність та рухова активність студентів: монографія / Г. П. Грибан. – Житомир: Вид-во "Рута", 2009 – 594 с.
3. Грибан Г. П. Теоретико-методологічні, психолого-педагогічні та науково-валеологічні засади комплексного і системного вирішення завдань фізичного виховання студентів: наук.-метод. розробки для студ. та викл. кафедр фіз. вихов. / Г. П. Грибан. – Житомир: ДАЕУ, 2008. – 104 с.
4. Грибан Г. П. Фізичне виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів: монографія / Г. П. Грибан. – Житомир: Вив-во "Рута", 2012. – 514 с.
5. Грибан Г. П. Шляхи розвитку особистості студента засобами фізичного виховання в нових соціально-економічних умовах / Г. П. Грибан, С. С. Ніколайчук, С. Г. Ніколайчук // Духовність як основа консолідації суспільства. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників: міжвід. наук. збірник. – Т 16. – К.: НДІ "Проблеми людини", 1999. – С. 588–594.
6. Домашенко А. В. Організаційно-педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / А. В. Домашенко. – К., 2003. – 269 с.
7. Дутчак М. В. Основні аспекти реформування системи фізичного виховання в Україні / М. В. Дутчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: зб. наук. пр. – Рівне: Ліста, 1999. – С. 158–162.
8. Єдинак В. Д. Вдосконалення нормативних основ фізичного виховання студентів груп загальної фізичної підготовки основного відділення вузу: автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. Д. Єдинак – К.: УДУФВіС, 1997. – 24 с.
9. Канішевський С. М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного самовдосконалення студентства / С. М. Канішевський. – К.: ІЗМН, 1999. – 270 с.
10. Козіброцький С. П. Програмно-нормативні основи фізичного виховання студентів (історико-методологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту / С. П. Козіброцький. – Львів: ЛДІФК, 2002. – 16 с.

Gryban G. P., Krasnov V. P., Osipenko V. E., Ayunts V. I.

METHODOLOGICAL GUIDELINES OF FUNCTIONING EFFICIENCY OF PHYSICAL EDUCATION SYSTEM FOR THE STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article sheds light upon the fact that the development of Physical Education System for the students of Higher Educational Institutions takes place under the conditions that totally differ from the previous ones in social, economical, political, legal, organizational, scientific and methodological fields. The author proves that the orientation towards innovative technologies in the system of Physical Education of students leads to remarkable changes in its content and procedure and determines modernization of the traditional system of Physical Education alongside with working-out of new methodological guidelines.

Recently, functions of Physical Education of students have undergone great changes caused by essential adjustments of professional activity motives in modern society. The functions of Physical Education are frequently aimed at delivery of proper leisure services or healthy lifestyle, that is to say, they acquire a new social dimension. It is also stated that the system of Physical Education of students in Ukraine experiences a deep crisis and is unable to meet the demands of youth physical training.

The consolidation of experience allowed to point out a whole range of controversial problems requiring immediate solution: from new requirements to physical preparation and students' health condition up to actual state of their motivational and axiological attitude towards healthy lifestyle and performance of professional duties.

Key words: *Physical Education, system of Physical Education, Methodological Guidelines, educational process, student, Higher Educational Institutions.*

Стаття надійшла до редакції 08.02.2017 р.